

1. ΘΕΜΑ

Ρήματα σύνθετα με *συν-* και *εν-*

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

συμμαζεύω

συντρέχω

συγχαίρω

συγκατοικώ

εμπαίζω

εγκρίνω

εγγράφω

συγκεκριμένος

εγκατεστημένος

3. ΕΠΙΠΕΔΟ-ΒΑΘΜΟΣ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ

B, Γ ΚΕΓ, 2 και 3 ΕΚΠΑ

4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΓΝΩΣΗ

Σχηματισμός των παρελθοντικών τύπων του ρήματος

Αντιστοίχιση γραφής και προφοράς

5. ΠΙΘΑΝΑ ΛΑΘΗ

(α) Παραγωγή αναύξητων τύπων εκεί που απαιτείται αύξηση: **έγκρινα*, **σύγγραψε*.

(β) Αδυναμία αντιστοίχισης των τύπων που γράφονται ή και προφέρονται διαφορετικά: *εγκρίνω* – *ενέκρινα*.

(γ) Παραγωγή τύπων με εσωτερική αύξηση εκεί που αρκεί η μετακίνηση τόνου: *?συνεκατοίκησε*, *?συνεχώρησε*.

6. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Σε πολλές περιπτώσεις ρημάτων (που συνήθως προέρχονται από την αρχαία και την καθαρεύουσα) είναι δυνατή η σύνθεση με την αρχαία πρόθεση *συν-* (με σημασία πρόσθεσης ή συνοδείας – «μαζί») ή με την αρχαία πρόθεση *εν-* (με σημασία ένταξης ή περιεχομένου – «μέσα»), περισσότερο ή λιγότερο διαφανώς, ανάλογα με το χρόνο της σύνθεσης και τις μεταβολές της γλώσσας που μεσολάβησαν:

συμπίπτω

συνοδεύω

συγγέω

συνδυάζω

συμβάλλω

συμβαίνω

εμπίπτω

ενδιαφέρομαι

εντέλλομαι

εγκυμονώ

(παρ)εμβαίνω

(παρ)εμβάλλω

Σε κάποιες περιπτώσεις εξακολουθεί να υπάρχει και το ίδιο ρήμα χωρίς το *συν-* με σημασία περισσότερο ή λιγότερο προβλέψιμη:

κατοικώ – συγκατοικώ
πλέω – συμπλέω
παρίσταμαι – συμπαρίσταμαι
χωρώ – συγχωρώ
έρχομαι – συνέρχομαι
τρέχω – συντρέχω
μαζεύω – συμμαζεύω

γράφω – εγγράφω
περιέχω – εμπεριέχω
παίζω – εμπαίζω
καθιστώ – εγκαθιστώ
κρίνω – εγκρίνω

Η ορθογράφηση και η προφορά του τελικού συμφώνου του *συν-* ή του *εν-* εξαρτάται από το φθόγγο που ακολουθεί (βλ. σχετικό δελτίο). Η κλίση των ρημάτων αυτών γενικά ακολουθεί τους κανόνες της νέας ελληνικής, σε πολλές περιπτώσεις όμως που το ρήμα (χωρίς το *συν-* ή το *εν-*) αρχίζει από σύμφωνο, κατά το σχηματισμό των παρελθοντικών χρόνων δέχεται εσωτερική αύξηση (βλ. σχετικό δελτίο), συνηθέστερα όταν πρόκειται για λόγια λέξη σε επίσημα συμφραζόμενα. Φυσικά, στην περίπτωση της εσωτερικής αύξησης το *συν-* (ή το *εν-*) επανεμφανίζεται ως <συν> (ή ως <εν>) στο γραπτό λόγο και ως [sin] (ή ως [en]) στον προφορικό. Έτσι, το ίδιο ρήμα σε κάποιους τύπους φαίνεται να αρχίζει με <συμ> ([sim]) ή <συγ> ([si] ή [si]) και σε κάποιους άλλους με <συν> (και αντίστοιχα <εμ> [em], <εγ> [e] ή [e]) και <εν> [en]:

συμπλέω – συνέπλεα – συνέπλευσα
συμβάλλω – συνέβαλλα – συνέβαλα
συγχαίρω – συνέχαιρα – συνεχάρην
συγγράφω – συνέγραφα – συνέγραψα

εμπλέκω – ενέπλεκα – ενέπλεξα
εμπαίζω – ενέπαιζα – ενέπαιξα
εγκρίνω – ενέκρινα – ενέκρινα
εγγράφω – ενέγραφα – ενέγραψα

Επιπλέον, η προφορά του αρχικού φθόγγου του ρήματος (μετά την αύξηση) επανέρχεται στη μορφή που θα είχε προτού συντεθεί με το *συν-*:

<i>συμπίπτω – συνέπιπτα – συνέπεσα</i>	[simbipto] – [sinepipta]– [sinepesa]
<i>συντρέχω – συνέτρεχα – συνέτρεξα</i>	[sindrexo] – [sinetrexα]– [sinetrekσα]
<i>συγκρίνω – συνέκρινα – συνέκρινα</i>	[si]grino] – [sinekrina]– [sinekrina]
<i>συγκαίω – συνέκαια – συνέκαυσα</i>	[si]eo] – [sinecea]– [sinekafsa]
<i>εντάσσω – ενέτασσα – ενέταξα</i>	[endaso] – [enetasa] – [enetaksa]
<i>εμπνέω – ενέπνεα – ενέπνευσα</i>	[embneo] – [enepnea]– [enepnefsα]
<i>εγκρίνω – ενέκρινα – ενέκρινα</i>	[e]grino] – [enekrina]– [enekrina]
<i>εγγράφω – ενέγραφα – ενέγραψα</i>	[e]grafo] – [enegrafa]– [enegrapsα]

Πολλών από αυτά τα ρήματα εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται οι σχηματισμοί της «μετοχής παρακειμένου» σύμφωνα με το τυπικό της αρχαίας ελληνικής, με «αναδιπλασιασμό», ο οποίος παρουσιάζει ανάλογο φωνολογικό ενδιαφέρον:

συγκεκριμένος
συγκεχυμένος
συμβεβλημένος
συντεταγμένος

εγγεγραμμένος
εντεταγμένος
εγκατεστημένος
εγκεκριμένος

7. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Το φαινόμενο της εσωτερικής αύξησης είναι εύκολο να παρουσιαστεί ξεκινώντας με ρήματα που εμφανίζονται και χωρίς το πρόθημα, οπότε δέχονται αύξηση κανονικά:

κρίνω – έκρινα
γράφω – έγραφα

και στη συνέχεια με την προσθήκη – εξωτερικά – του προθήματος *συν-* ή *εν-*:

συν-έκρινα
συν-έγραφα
εν-έκρινα
εν-έγραφα

Η εναλλαγή της γραφής στην αρχή μιας λέξης ανάλογα με το γραμματικό τύπο της είναι σχετικά σπάνιο φαινόμενο στην ελληνική, όπου κυρίως τα γραμματικά φαινόμενα επηρεάζουν τις καταλήξεις των λέξεων. Τα συγκεκριμένα ρήματα θα πρέπει να παρουσιάζονται ταυτόχρονα σε τύπους που γράφονται και με τους δύο τρόπους και να υπενθυμίζεται η έννοια της αφομοίωσης και η επίδρασή της στη γραφή στις αντίστοιχες περιπτώσεις.

8. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΗ ΘΕΜΑΤΑ

AT2: Παρουσία-αφομοίωση-ορθογραφία των ρινικών συμφώνων μέσα στη λέξη
Άλλα φαινόμενα αφομοίωσης (AT1, AT3)

9. ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΕ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γλωσσικές Ασκήσεις: 544-551.